

המלכה

מילון המונחים מתוך הספר

להפצה חופשית, באדיבות הוצאת זרש.
להורדת הפרקים הראשונים ולרכישת הספר: zeresh.co.il/queen

ליצירת קשר: books@zeresh.co.il

תמר עילם גינדין • מעיין אשכולי

שמות, מקומות ומונחים

אביחיל בן שמעי. אביה של הדסה (אשתר), דודו של מרדוכא (על פי מקורות מאוחרים יותר - מצד אביו). מופיע במגילת אסתר.

אגגי. מצאצאי אגג מלך עמלק. שאול המלך חס על נפשו של אגג כשהיה אמור למחות את זרע עמלק.

אהונה ואי־יה. תפילה מהאווסטה, כתבי הקודש הזורואסטריים.

אהוראני. שם אישה איראנית.

אהורה מזְדָא. האדון חוכמה. האל הראשי בדת הזורואסטריה, היא דת איראן הטרומ-אסלאמית. חשיארשא המקורי מודה לו בכתובות הסלע שלו.

אונומקריטוס. זיפן נבואות שמוזכר אצל ההיסטוריון היווני הרודוטוס בדיוק באותו הקשר (למעט הגילוי).

אוֹשְׁטְרָה-פָּאֵתָה. "מוגן-גמל" ("שגמליו מוגנים" או "מוגן על ידי גמל"). שם אפשרי שהמצאנו בעצמנו על בסיס שמות עם המילה "גמל" ושמות עם שם של חיה + "מוגן".

איֶסְטֵר. שמו היווני של החלק הדרומי של נהר הדנובה. לא מצאנו לנכון לתת לו שם פרסי.

אֶלְאֶלְפָא. שמו של פרח הצבעוני. בפרסית חדשה - לָאֶלָה. משמש גם כשם של בת (השם הפרסי העתיק לא מתועד).

אַמֶּה-סְטֵרִי. אשתו של חשיארשא (קסרקסס). מתועדת אצל ההיסטוריונים היווניים בשם אַמְסְטֵרִיס. אמה-סטרי הוא שחזור של שמה האיראני. משמעות השם - "אישה חזקה".

אַמְרֵט. אלמוות. ישות אלוהית נקבית. אחת מהישויות הקדושות בנות האלמוות. בעולם החומר מתגלמת בצמחים.

לרכישת הספר באתר ההוצאה: <https://www.zeresh.co.il/queen>

אַמְשֶׁה־סַפְּנִטָה. שבע הישויות הקדושות בנות האלמוות - ישויות אלוהיות בעולם הרוח, שאחראיות על היסודות המקודשים בעולם החומר.

אַנְ-אַרְיָא. לא אריא, כלומר זר. לא איראני.

אַנְאֵהִיתָא. אלת האהבה והפריון האיראנית. כנראה הייתה קיימת בדת המקומית עוד לפני הפלישה הארית. מאוחר יותר, בימי ארתחשסא בן חשיארשא, מופיעה בשילוש הקדוש יחד עם אהורה מזדא ומיתרה. על שמה נקרא גם כוכב נוגה. השם קיים בפרסית חדשה - נאהיד (יש גם אנאהיתא, נדיר יותר).

אַנְאֵמְכָא. שמו הפרסי של חודש טבת. מילולית: חסר שם.

אַנְגְּרָה מְנִי. הרוח (אותו שורש כמו mind) הרעה. הישות הרעה הראשית בדת הזורואסטרית.

אַסְפֶּה־מִיתְרָה. אספה = סוס. מיתרה הוא שמו של אל הידירות, הבריתות, השמש והאהבה בין חברים (בפרסית חדשה, "מְהֶר" הוא שמש, אהבה ושמו של החודש השביעי בשנה, חודש מזל מאזניים). יש שמות פרטיים רבים המכילים שמות של בעלי חיים, במיוחד סוסים וגמלים.

אַסְפֶּסְתָה. מקור המילה אספסת בעברית. אספה = סוס, אסתה - אולי מהשורש "לאכול".

אַפְרָאנָה. אולם קבלת הפנים הענק של מלכי פרס. אולם עמודים בגודל מעל מאה מטרים על מאה מטרים. שרידים של אולם כזה מצויים בתל שושן ובפרספולים, ודגם מוקטן ניתן לראות במוזיאון ארצות המקרא.

אַפִּיאֵלְטֶס איש מְאֵלִיס. מוזכר אצל הרודוטוס בתור הבוגד שסייע לפרסים בקרב תרמופילאי.

אֶפְשָׁיִנְג. שם של נהר.

אֶרִיא. ארי, אציל. כינוים של השבטים ההודו-אירופים שצאצאיהם יושבים היום בצפון הודו ובאיראן.

אֶרִיא־דֶהִיו. מי שארצו ארית (דהיו = ארץ, מדינה). שחזור פרסי של שמו של בנו התשיעי של המן. במגילת אסתר - ארידי.

אֶרְמִינָה. שמה של ארמניה בפרסית עתיקה.

אֶרְתָא־וְהִישְׁתָּה. הצדק הנעלה ביותר. אחת הישויות הקדושות בנות האלמוות (במין סתמי, it). בפרסית חדשה - אֶרְדִּיבֶהֶשֶׁת - שמו של החודש השני בשנה, חודש מזל שור.

אֶרְתָה־וְנָתִי. מילולית "צדיקה, בעלת צדק". שחזור פרסי של שם הדמות אֶרְטִינְטָה המוזכר אצל הרודוטוס.

אֶרְתֶּפָּאון איש וְרֶפָּאנָה. קצין צעיר בצבא המלך. השם מורכב מ־אֶרְתָה "צדק" + פֶּאון "מגן". השם ארתפאון, מגן הצדק, ובפרסית אמצעית אֶרְדֶּרְאן, מתועד לפחות עד התקופה הסאסאנית (המאות השלישית עד השביעית לספירה). מדינת ורכאנה היא מחוז גֶּרְגָּאן באיראן של היום.

אֶרְתֶּפָּאון בן וְשֶׁתְּסֶפָה. אחיו של דריווש הגדול, דודו של חשיארשא. מתועד אצל ההיסטוריונים היווניים בשם אֶרְטֶבְנוֹס בן הִסְטֶסְפֶּס.

אש וְרֶת־דֶּה־גֶּנָא. אש התמיד הבוערת, לפי המיתולוגיה האיראנית, מאז בריאת העולם. מקודשת עד מאוד לדת הזורואסטרית. נקראת כיום "אש בהראם" ונמצאת במקדש ביזר.

אֶשֶׁם־וּוְהו. תפילה אוסטית.

אֶשְׁתָּאד בת מֶרְתִּיה. דמות שהמצאנו לצורך הסיפור. אשתאד הוא שם מתועד לאישה אח'מנית. לגבי שם אביה, ראו למטה.

אַשְׁתָּר. אלת האהבה והפריזון הבבלית. שמה נגזר מפרסית - סְתָאֲרָה - כוכב. מזוהה עם כוכב נוגה ועם צמח ההדס.

בְּגֵה־דָאנָה. מילולית "מתנת/בריאית האל". שחזור של שם הדמות בְּגֵתֶן ממגילת אסתר. מקביל לשם בּוּגְדָן בשפות סלאביות.

בְּגֵה־סְתָאנָה. מילולית "מקום האל". כיום בהיסתון במחוז כרמאנשאה במערב איראן, מקום כתובת הסלע המפורסמת של דריווש.

בְּגֵה־פָּאֲתָה. הארוס של אלאכא. שם שהמצאנו לצורך הספר. בגה - אל, פאתה - מוגן.

בְּגִידִי. החודש הפרסי העתיק המקביל לתשרי. משמעות השם - (חודש) הסגידה לאל, (חודש) פולחן האל.

בְּהֵט. אבן יקרה (עברית). מופיע במגילת אסתר.

בוּגָאיוֹס. כינויו של המן בן המדתא בתרגום השבעים, במקום "אגגי" בגרסה העברית. כנראה קשור למילה "אל" בפרסית (בְּגֵה). בחרנו להשאיר בצורה היוונית כי קשה לשחזר צורה פרסית.

בוּץ. בד לבן משוכח (עברית). מופיע במגילת אסתר. השורש השמי הוא אותו שורש של ביצה בעברית ו־אביצ' (ايض) - "לבן" בערבית.

בית הבָּאנוּפָּאָה. בָּאנוּפָּאָה = גבירות. בית הבאנוכאה הוא בית הנשים החוקיות (האצילות, אריות) של המלך.

בָּצַע. חתיכת מתכת שנבצעה מיריעה גדולה יותר. שימשה בימי קדם למסחר.

בְּקָטְרָה. מדינה במערב האימפריה האיראנית. בלעז - בְּקָטְרִיָה.

בְּר־נְבִיא. עברם של בְּגֵה־דָאנָה ותאורוויש (בגתן ותרש) שגילה למרדוכא את מזימתם, על פי קדמוניות היהודים (XI, 6:4). מוזכר שם בשם ברנבזוס. עברתנו את שמו קלות והמצאנו לו שליחות.

בְּרִידָה. בנו השני של כורש הגדול. השם הפרסי מופיע בכתובות הסלע של דריווש. הרודוטוס קורא לו סְמֶרְדִּיס.

בְּרֶסְמֶן. זר ענפים קלועים המשמש בפולחן בדת הזורואסטריית.

גְּאוֹמַאיִזָה. פרסית אמצעית גוֹמִיז - שתן פרים שעמד חצי שנה בשמש ומשמש לטהרה בדת הזורואסטריית.

גְּאוֹמִיטָה. שמו של המגו (כוהן דת; על פי דריווש) המדי (על פי הרודוטוס) שהתחזה לברדייה בן כורש. הרודוטוס קורא גם לו סְמֶרְדִּיס.

גְּיוֹנְתִי. מילולית "מְחִיָּה". דמות של מְרפאה שנקראת על שם חיה אשכולי, שתמכה בהדסטארט שלנו במדרגת "דמות על שמך".

גְּמֶפְפָא. בספר: המפקד של חוורנה אחרי מות אביחיל. שם חסר משמעות שהמצאנו כדי לקרוא לדמות על שם איתי זנדבנק (זמבק) שתמך בהדסטארט שלנו במדרגת "דמות על שמך".

גְּנֶזֶה־בְּרָה. שר האוצר. מילולית: נושא (ברה, שורש מקביל לאנגלית bear) הגנזים (אוצר המלך). הגיע לעברית כ"גזבר".

גְּרָפָא. סופרו הארמי של ווהר־מנה. המצאנו את הדמות וגזרנו את שמה מהשורש היווני של "כתיבה" בעיקר כדי להצחיק את עצמנו.

דְּאֲרִיָּהוּשׁ. מילולית "נושא הטוב, מחזיק הטוב". שמם של מספר מלכים בשושלת האח'מנית. בעברית - דְּרִיָּשׁ, ביוונית - דְּרִיוֹס.

דְּהַאכָה. דרקון מיתולוגי נורא ואיום ששלט בעולם באלף השני לקיומו ועדיין לא מת. עתיד לצאת ממקום שביו בסוף הימים. בפרסית אמצעית - דהאג, בפרסית חדשה - זהאכ (צ'חאכ, ضحاک), בשל ניסיון של פרדוסי לכתוב את שמו באפוס השאה־נאמה כפי שהיה מעוות בשפה הערבית. בפרסית אמצעית מצוין שהוא כתב את כתבי

הקודש של השדים, הנקראים "אורייתא". מככב ב"גיבורים, מלכים ודרקונים" (הוצאת זרש 2017).

דוֹלְבֹנְרִיתָא. ה־רִישׁ הַבְּכִיר שֶׁקִּיבֵּל אֶת חוֹרְנָה לְשִׁירוֹת. שֵׁם שֶׁהֻצְאָנוּ כְּדֵי לְהַצְחִיק אֶת עֲצֻמָּנוּ עַל פִּי שַׁחֲזוֹר שֶׁל "חֲתָנֶךָ-בּוֹלְבוֹל".
דוֹש־אַחֵן. הַמִּקְבִּילָה הַזּוֹרוֹאֶסְטֵרִית שֶׁל גִּיהִינוֹם. הַמָּקוֹם שֶׁאֵלִיו הוֹלְכוֹת נִשְׁמוֹת הַרְשָׁעִים אַחֲרֵי מוֹתָם.

דְּחָמָה. מַגְדֵּל שְׁתִּיקָה. מַגְדֵּלִי שְׁתִּיקָה מִשְׁמָשִׁים עַד הַיּוֹם זּוֹרוֹאֶסְטֵרִים כְּדֵי לְהַנִּיחַ אֶת הַמֵּתִים לְמֵאכֵל עוֹף הַשָּׁמַיִם, כְּדֵי לֹא לִטְמָא בְּטוֹמָאָה הַמֵּת אֶת הַיְסוּדוֹת הַמִּקְוֵדִשִׁים אֲדָמָה, מִים וְאֵשׁ.

דִּיל־פֶּאָנֶן. מִלּוּלִית "מִגֵּן הַלֵּב". שַׁחֲזוֹר שֶׁלָּנוּ לִשְׁם בְּנוֹ הַשֵּׁנִי שֶׁל הַמֶּן - דִּלְפוֹן.

דִּירָהִם. מִטְבַּע כֶּסֶף שֶׁשִׁמַּשׁ בִּימֵי הַבִּינִיִּים. בַּחֲרָנוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְלֹא בְּמִטְבַּע הַכֶּסֶף שֶׁנִּהְיָ בְּתִקְוָפָה הָאֲחֻמָּנִית כְּדֵי לְהִצְמֵד לְסִיפּוֹר שְׁסוּפָר עַל יְדֵי הַהִיסְטוֹרִיוֹן בִּירוֹנִי מִפִּי יְהוּדֵי אִירָאן בְּמֵאָה הָעֲשִׁירִית, שֶׁהִיא הַהִשְׁרָאָה לְפָרָק הָרֵאשׁוֹן בְּסִפֵּר (וְגַם כִּי לְמִטְבַּע הָאֲחֻמָּנִי הוּא קְרָאוּ בְּשֵׁם הַשָּׁמַי שֶׁקֵּל, וְזֶה לֹא נִשְׁמַע מִסְפִּיק אֲקוּזָטִי).

דְּמָרְטוֹס. מֶלֶךְ סִפְרָטָה הַגּוֹלָה שֶׁנָּתַן לַחֲשִׂיאֲרֵשָׁא אֶת הָעֲצָה שֶׁהִשְׁגִּיהָ לּוֹ אֶת הַמְּלוּכָה. יַעֲץ לוֹ אַחֵר כֵּךְ גַּם בְּמִלְחָמוֹתָיו בִּיוֹנִים. דְּבָרִים אֵלֶּה מֵתוֹעֲדִים אֲצֵל הַרְדּוּטוֹס (רָאוּ "שְׁוִיִּים, סִפּוּרָה שֶׁל סִפְרָטָה", הוֹצֵאת זֶרֶשׁ 2021).

דְּרוֹאֶסְפָּא בַּת חֲרָשְׁנָה. דְּמוּת שֶׁהֻצְאָנוּ לְצוּרֶךְ הַסִּיפּוֹר. דְּרוֹאֶסְפָּא הוּא שֵׁם מֵתוֹעֵד לְאִישָׁה בְּתִקְוָפָה הָאֲחֻמָּנִית. לְגַבִּי שֵׁם אֲבִיהָ, רָאוּ לְמִטָּה.

דְּרַחְתָּא. אֲבִיהַ הַגֵּנֶן שֶׁל שִׂיאָתִי. מִשְׁמָעוֹת הַשֵּׁם בְּפִרְסִית עֵתִיקָה "עֵץ, אֵילָן". בְּפִרְסִית חֲדָשָׁה דְּרַחְתָּא. נִקְרָא עַל שֵׁם אֵילָן וְיִילָר, שֶׁתִּמְךָ בְּהִסְטוֹרִיָּה שֶׁלָּנוּ בְּמִדְרַגַּת "דְּמוּת עַל שִׁמְךָ" וְהִיא זֶה שֶׁהֻעֲבֵר אֹתָנוּ

את ה־100%!

דְרִיפָּה. מטבע זהב מהתקופה האח'מנית (מתועד בכתבים יווניים). יש הגוזרים את שמו משמו של דריווש, שהיה זה שהכניס את המטבעות האלה לשימוש, ויש הגוזרים מהמילה זהב - דְרַנְיָה בפרסית עתיקה.

דְשֶׁתָּאנָה-סְתָאנָה. מתועד בפרסית אמצעית כדְשֶׁתָּאנְסְתָּאן - חדר שבו מבודדים נשים בנידתן. נשים חייבות במצוות טהרה מגיל 15, שהוא גיל הבגרות החוקית.

דת. בפרסית עתיקה דָּתָה - "חוק", "פקודה" או "מה שניתן" (מקביל ללטינית data). בפרסית חדשה דָּאד - גזע עבר של הפועל "לתת", וגם "חוק, משפט" בצירופים כמו "בית משפט", "משרד המשפטים" ועוד.

האורֶזְטֻט. השלמות. ישות אלוהית נקבית (אחת הישויות הקדושות בנות האלמוות). בעולם החומר מגולמת במים.

הַגָּא. מוזכר במגילת אסתר כהגא או הגי, סריס הנשים. ניקוד שמו בפרסית בעקבות אטימולוגיה מהשורש "לדבוק ב-".
הדסה. שמה העברי של אסתר.

הדת הטובה. כך קוראים מאמיני הדת הזורואסטרית לדתם (פרסית אמצעית weh-dēn, פרסית חדשה בְּהֶדִין).

הו־אֶסְפָּה. נהר הזורם ממערב לעיר שושן. משמעות השם: סוסים טובים, טוב-סוסים. כיום נקרא שָאוור.

הוֹרְשֶׁתָּה. שחזור מפרסית אמצעית הוֹרְשֶׁת - מעשים טובים. אנחנו משתמשים בזה בספר גם כדי לציין את ה"קרדיט" שצוברים ממעשים טובים, כגון הריגת נמלים.

הוֹחֶתִי. דיבור טוב. שחזור מפרסית אמצעית הוֹחֶת.

הוּטָאוּסָא בת כּוֹרֶשׁ. אשתו של דריווש הגדול ואמו של חשיארשא. מתועדת אצל הרודוטוס כְּאַטוּסָה.

הַמֶּלֶכֶת. מחשבה טובה. משוחזר מפרסית אמצעית הַמֶּלֶכֶת.

הַתְּאֵנָה בֶּן הַתְּרָה. הכוח המניע מאחורי סיפור עלייתו לשלטון של דריווש והריגת המדי המתחזה. אביהן של פאידימה שהצילה את העם הפרסי ואמסטרס/אמה־סטרי, אשתו המתועדת של קסרקסס (חשיארשא). מתועד בשם זה בכתובת הסלע של דריווש בבהיסתון, ואצל הרודוטוס בשם אוֹטָאָנֶס.

הַמֶּה־דָּאֶתָה. זה שיש לו אותו חוק או אותה דת. במגילת אסתר - המדטא, אביו של המן.

הַנְּגִמָּתָאֵנָה. מילולית: מקום כינוס (מקום שבאים אליו ביחד). בירת החורף של המלכים האח'מנים, בירתה של אימפריית מדי שקדמה לאימפריה הפרסית. מוזכרת בספר עזרא בשם אחמתא, ונקראת כיום המדאן.

הַנְּדוּשׁ. השם האיראני של עמק האינדרוס. בעברית - הודו.

הַרְמוֹטִימוֹס. הש־ריש האהוב והנאמן ביותר על קסרקסס, לפי הרודוטוס.

וְהִיָּה־זָאֶתָה. מילולית, "נולד טוב יותר". שחזור פרסי לשם ויזתא, בנו העשירי של המן.

וְהִישָׁתִי. מילולית, "הטובה ביותר". שחזור פרסי לשמה של ושת המלכה.

וְהוּז־מְנָה. המחשבה הטובה. אחת הישויות הקדושות בנות האלמוות (במין סתמי, it). מספר 2 של אהורה מזדא בדת הזורואסטריית. מגולם בעולם החומר בבקר ובחיות הטובות. בפרסית חדשה - הומאן, בהמן (שם של גבר, שם החודש האחד־עשר בשנה, המקביל למזל דלי, ושם היבואן של רכבי מזדה באיראן).

וְהִישָׁתֶּה-אַחַן. מילולית "הקיום הטוב ביותר" - לשם הולכות נשמות כל הצדיקים. בפרסית חדשה **בְּהֶשֶׁת** - גן עדן. השפיע על המחשבה היהודית ברעיון גן העדן כמקום שאליו הולכים בעולם הבא.

וַיִּדְרְנָה. מפקדם של בני האלמוות. שחזור פרסי לשם המתועד אצל הרודוטוס - הידרנס.

וַיִּנְדְּהוּ-פֶרְנָה. אציל פרסי, מרואי פני המלך, שדריוש הרג בנסיבות המוזכרות בספר. אשתו ואחיה ניצלו בזכות תחנוניה. את בנו פרכשפי המצאנו והצלנו בשביל הסיפור.

וְנַה-פֶרְנָה. דמות מומצאת עם שם אח'מני מתועד. בנו של הותאנה בן הוחרה.

וַרְדָּא. בפרסית עתיקה "פרח", "מה שגדל". נשאל לעברית ולשפות אחרות כוורד, ובפרסית חדשה הפך ל-גל.

זְאוּרוֹנִישׁ. שמה של שדת הזקנה וההשמדה, האויבת השדית של האורווטט. שחזור פרסי לשמה של זרש אשת המן. זה באמת מוזר שהורים ייתנו שם כזה לילדתם.

זְאוּתֶרְה. כלי להקרבת קרבנות. שחזור לשמו של הסריס זתר או של השר שתר, המופיעים במגילת אסתר. השם נשמע לנו גם מספיק דומה לשם זופירוס, המתועד אצל הרודוטוס כבנו של מַגְבִּיזוס (בַּגְבָּחֶשֶׁה), מהאצילים שסייעו לדרייוש לעלות לשלטון.

זֶרֶבְבֶּל. מנהיג שיבת ציון, על פי ספר עזרא.

חור. בד לבן עדין (עברית). מופיע במגילת אסתר.

חֲוַרְנָה. פאר, הדר והוד מלכות. קשור לאור ולמילה האיראנית לשמש. תיאלצו להאמין לנו שחולק מקור משותף עם sun באנגלית.

חֲטִיל הַזָּקֵן. לקחנו את השם מהרשימה האינסופית של הגולים החוזרים עם זרובבל בספר עזרא.

חֲרָפְסָתָר. יצור טמא ומטמא – חרקים, זוחלים, דו-חיים, קופים, דובים וחיות ממשפחת החתוליים. מצווה להרוג אותם.

חֲרָשְנָה. את חרשנה המצאנו כדי שיהיה קרוב לשם השר כרשנא, משבעת רואי פני המלך במגילת אסתר. יכול להיות גרסה איראנית של "קרישנה".

חֲשִׁיאֲרָשָׁא. שמו הפרסי של המלך אחשוורוש. ביוונית, קסרקסס. משמעות השם: "מולך על גיבורים".

חֲשֶׁסֶה־נְאִירִיו. המלכות הרצויה. אחת הישויות הקדושות בנות האלמוות (במין סתמי, it). מגולם בעולם החומר בביצת העולם ובמתכות.

חֶשֶׁת־הַפָּאן. מילולית – מגן הממלכה. שרי המדינות, המושלים מטעם המלך. במגילת אסתר – אחשדרפנים, באנגלית מיוונית satrap.

טליה. אימה של הדסה. נתנו לה בעצמנו שם יפה יותר ממה שמצאנו במדרשים.

יֵאֲמֶכֶה־דָּאנָה. מקום לשים בו בגדים. בפרסית חדשה – ג'אמה־דאן (שירה). המילה נשאלה לרוסית ומשם הגיעה לעברית כצ'ימידן, וגם חזרה לפרסית כצ'מֶדָאן/צ'מֶדון – מזוודה.

יוֹיָקִים בֶּן יִשׁוּעַ. הכוהן הגדול בימי זרובבל, על פי ספר עזרא.

יום הכיפורים. מנהג הצום החל אחרי תקופת עזרא ונחמיה. בזמן סיפורנו ולפניו, המועד היה מצוין בטקסי טיהור בבית המקדש – הכוהן הגדול הקריב כדי לכפר על חטאי כל העם.

יֵמָּה ותאומתו יֵמָּי. יימה הוא המלך המיתולוגי של האלף הראשון לבריאת העולם. במיתולוגיה הוא מקביל לנוח (בנה מבצר כדי להציל מהמבול נציגים מכל יצור) ולמשה (דיבר עם אהורה מזדא וחזר קורן),

והוא גם הרחיב את הארץ שלוש פעמים כדי שיהיה מקום לכולם. בפרסית אמצעית נקרא ג'ם ובפרסית חדשה - ג'מְשִׁיד. לקראת סוף שלטונו, הוא ותאומתו יימי גילו במקרה את מצוות נישואי קרובים מדרגה ראשונה. פרטים על כל הסיפורים ב"גיבורים, מלכים ודרקונים" (הוצאת זרש 2017).

ילדות. מושג שהומצא בעת החדשה. במאה החמישית לפני הספירה ילדים היו פשוט אנשים קטנים.

פָּאֲרֵה-פָּאֲוֶן. שיירת המלך. מילולית - "מגן האנשים", "מגן עס־רב". בפרסית חדשה - כארוואן. המילה נשאלה לאנגלית כ־caravan.

פָּאֲרֵפְשִׁיָּה. החודש הפרסי העתיק המקביל לאלול.

פָּבֵד. משכן הרגשות אצל הפרסים, בעוד שהלב הוא משכן המחשבה. חוורנה ואביחיל הם היחידים בספר שמשכן רגשותיהם נמצא בלב.

פָּפֵר. שמו העברי של צמח החינה.

פּוֹרֶשׁ. כורש - סבו (אבי אימו) של חשיארשא ומייסד האימפריה האח'מנית. אמו הייתה בת קיסר מדי, ואביו מלך מקומי קטן בפרס. במסורת היהודית - בנם של אחשוורוש ואסתר. נחשב משיח ביהדות, ובעל הצהרת זכויות האדם הראשונה בהיסטוריה העולמית. רומן היסטורי מומלץ - "כורש הנסיך האחרון" של יונתן ילון.

פּוֹשִׁיָּה. אחת ממדינות האימפריה האח'מנית, חלק מסודן של היום. במגילת אסתר מופיעה בשם "כוש".

פֶּלֶךְ. *ferula*, צמח רעיל ממשפחת הסוככים. על פי "רפואה פרסית - אתנור־בוטניקה על דרך המשי" של גידי גור ונסים קריספיל, גורם לכאבי בטן עזים ולהפלה (לא להשתמש כאמצעי מניעה!). ייתכן שזהו הסילפיום העתיק המתועד בכתבים רומיים.

כְּמִבּוֹנָיָה. בנו הבכור של כורש הגדול. מתועד בשם זה בכתובת דריווש. ביוונית - קמביסס. בפרסית חדשה - כאמביז.

כְּרִסְסָה. גיבור מיתולוגי שהציל את העולם ממפלצות רבות בימים עברו, ויציל את העולם באחרית הימים מהדרקון הנורא זהאכ/דהאכה. בפרסית חדשה - גְרִשְׁאֶסֶפּ.

כרפס. בד לבן גס יחסית. מופיע במגילת אסתר.

כְּתֶפֶתוֹכָא. שמה הפרסי העתיק של קְפְדוֹקִיָה באסיה הקטנה.

לְבוֹנָה. צמח בושם. בחרנו להשתמש בו בעקבות סיפור מהשאה־נאמה, שבו הרופאים נתנו למלכה עם ריח רע מהפה את צמח המרפא אסכנדר, והיא קראה לבנה על שמו - אלכסנדר מוקדון (ראו "גיבורים, מלכים ודרקונים", הוצאת זרש 2017). אסכנדר מזוהה היום עם כְּנֶדֶר - לְבוֹנָה. את אופן השימוש לקחנו מ"צמחי מרפא על דרך המשי - איראן" של גידי גור ונסים קריספיל.

לַחְקוֹר הִיטֵב. פועל שדריווש הגדול משתמש בו במשמעות "לְעֲנוֹת".

מְגוּר־פָּאוֹן. שחזור שמו של חג המתועד אצל ההיסטוריונים היווניים כמְגוֹפּוֹנִיָה. תיאור מקור החג ומנהגיו - על פי הרודוטוס.

מְגוּר־פֶּתִי. מילולית - הבוס של המגואים, מגו־מנהיג. איש דת שגם מלמד. פרסית אמצעית מוֹכְד.

מְגו. איש דת זורואסטרי. בעברית: אמגושי. זה מקור המילים מג, רב־מג, מאגיה בעברית ו־magic באנגלית.

מְדו. שיכר דבש. מתועד בסנסקריט כ־madhu, מקביל לאנגלית mead. בפרסית חדשה הפך ל־מִי - יין.

מְדִי. האימפריה שקדמה לאימפריה האח'מנית. כורש כבש אותה מידי סבו. יוונית Media, פרסית עתיקה māda.

מדרגות הארמון. התיאור שלנו מבוסס על המדרגות לארמון האפדאנה בפרספוליס (פארסה), ארמון ששימש כנראה יותר לטקסים מאשר למגורים ולתככים. זה התאים לנו יותר מהכבש או הגשר המקובל בשחזורים של שושן הבירה.

מְהִישֶׁתָּה. מילולית, "הגדול ביותר". שם אחיו של חשיארשא. מתועד אצל הרודוטוס בשם מְסִיסְטֵס.

מוֹרְשׁוֹ. אמן פיתוחים בבלי שהמצאנו במיוחד. את השם נתנה לנו שירלי גרץ, אשורולוגית הבית. תודה!

מי חטאת. מים מעורבים באפר של פרה אדומה. שימשו בימי המקדש לטיהור מטומאה. אם מזים אותם שלא לצורך הם מטמאים, והם מטמאים גם את המִזְהָ בכל מקרה.

מיצרי ביזנטיון. כך בחרנו לקרוא בספר למיצרי הבוספורוס בצפון תורכיה.

מיצרי יוון. כך בחרנו לקרוא בספר למיצרי הרדרנלים בתורכיה. השם היווני הוא הֶלְסֶפּוֹנְטוֹס.

מישור פִּישְׁאָאֲנִי. מישור שבו נמצא גופו של הגיבור כרסספה (ע"ע) עד שיתעורר באחרית הימים. החלטנו להביא אותו מהמיתולוגיה למציאות בספר.

מלך המלכים. כך כינו עצמם המלכים האח'מנים בכל כתובות הסלע: חֲשִׁיתִיָּה חֲשִׁיתִי'אֲנָאם. בפרסית חדשה - שְׂאֵהֲנֶשָּׂאָה, כינויים של מלכי איראן.

מֶרְדּוּכָא. השם מתועד בחרסים משעממים מביצורי פרספוליס כפונקציונר בחצר (אחראי על גביית מס). נגזר משמו של האל הבבלי/שומרי מרדוכ. במקור השומרי, "עגל השמש". במגילת אסתר - מרדכי.

מְרִדוֹנִיָּה בֶּן גְּאוּבְרָנָה. בן דודתו של חשיארשא. מתועד בשם זה בכתובות המלכים האח'מניים, ואצל הרודוטוס בשם מְרִדוֹנִיֹּס בן גוֹבְרִיאֵס.

מְרִתִּיָּה. מרתיה הוא שחזור פרסי שלנו של שם השר מְרַס ממגילת אסתר. לא מתועד כשם גבר, דומה ל"אדם, בן תמותה" בפרסית עתיקה.

מתורגמן. תפקיד בבית המדרש ובכינוסים גדולים. אדם שתפקידו לחזור בקול רם וברור על מה שהדובר או הרב אומר בשקט. התרגום יכול להיות גם בשפה שונה משפתו של הדובר, וזה השימוש ששרד עד ימינו.

נִסְאִיָּה. מדינה ממדינות המלך אחשוורוש הידועה בסוסיה המשובחים.

סוס ניסאי. סוס משובח וגדול במיוחד. הזן לא שרד.

ננה. שמה של סוכנת הבית של אביחיל וטליה. קראנו לה כך כמחווה לכלבה סוכנת הבית בפיטר פן.

נִסְתָּרְנָא. בפרסית חדשה, נסתרן - סביון וגם שם של בת. שחזרנו לפרסית עתיקה.

נרד וכרכום, קנה וקינמון. צמחי בושם המוזכרים בשיר השירים.

סָאקָה. עם פראי שחי בצפון האימפריה. ביוונית נקראים "סקיתים".

ספִּיאָ. חג ראש־שנה בבלי שלא ידוע מתי הוא היה, אז היה לנו נוח לשים אותו בלילה הקצר ביותר בשנה. פירוט ב"מגילת אסתר: מאחורי המסכה" (הוצאת זרש 2022).

סְלִמִּיס. אי ממערב לאתונה, שם אירע קרב ימי שבו הובס צבאו של חשיארשא (קסרקסס) תבוסה סופית ומוחצת על ידי היוונים. מתוארך

ל-26-27 בספטמבר בשנת 480 לפנה"ס, שמקביל לתאריכים ח'-ט' בתשרי (בגידר).

סְפָאדָאנָאם. מילולית, "צבאות". משחק שהמצאנו לצורך הספר. אין לנו מושג מה הכללים שלו, רק שהוא משחק לוח. בפרסית אמצעית המילה הפכה לִסְפָאדָאן, וזהו גם מקור שמה של העיר אצפהאן. במקור רצינו להשתמש בצ'טור־אנגה, שמו העתיק של משחק "ארבעת האגפים" שקדם לשחמט ונתן לו את שמו בפרסית, אבל המשחק ההוא מתועד רק החל מהמאה החמישית לספירה.

סְפָאית־כָּא. מילולית "שחר", משם התואר "לבן". שוחזר מפרסית חדשה סְפִידָה - שם של בת.

סְפִנְט־ה־אַרְמַאיִטי. הדבקות הקדושה: מה שצריכה כל אישה להרגיש לבעלה. ישות אלוהית נקבית - אחת הישיות הקדושות בנות האלמוות, אשתו ובתו של אהורה מזדא. מגולמת בעולם החומר בארמה ואחראית על פדיון בנשים.

סְפִרְדָּה. ממלכה לודית באסיה הקטנה נזכרת במקרא כ"ספרד". ביוונית נקראת סְרְדִיס.

סְקוּדָּה. חבל ארץ באירופה מיד אחרי מיצרי הבוספורוס. ביוונית, תרקיה.

סְתָאָרָה. בפרסית עתיקה, "כוכב".

עֵיט. עוף העט על הפגרים. התחלף בעת החדשה עם נשר.

עֵילָם. המדינה שבה נמצאת העיר שושן. מחוז ח'וזסתאן של היום.

עֵיר הַמֶּלֶךְ. אזור מוקף חומה, מוגבה מהעיר שושן אך נמוך משושן הבירה. באזור זה גרו בעלי תפקידים בחצר המלך. אנחנו מיקמנו שם גם את מחנה השירישים ואת השוק.

עֲצִיצָא דְבֵית כִּיסָא. סיר לילה (מונח שמתועד אצל חז"ל).

פִּאִידִימָה. שמה היווני של בתו הגדולה של הותאנה בן הוחרה. לא מצאנו שחזור פרסי מניח את הדעת ולכן השארנו את שמה ביוונית.

פֶּדָאֲתִי. פיון, חייל רגלים במשחק השחמט. זה השם המתועד בסנסקריט לחייל הרגלים במשחק הצ'טור-אנגה, וגייסנו אותו גם למשחק הצבאות (ספאדאנאם) שהמצאנו לצורך ספר זה.

פָּחָה. נציג השלטון בפחוה - יחידת שלטון קטנה ממדינה.

פֶּרְדָּאֲנָא. שם של בת. משוחזר מהשם הנשי פֶּרְדָּאנָה בפרסית חדשה. מילולית: גאון.

פֶּרְה־תִּמָּה. מילולית - "הראשונים ביותר". מוזכרים במגילת אסתר כ"פרתמים" וגם כ"היושבים ראשונה במלכות". אצילים השייכים לשבע המשפחות שהדריחו את המגו המתחזה מכס המלכות והצילו את הפרסים מידי המדים. קיבלו פריבילגיות כמו לבוא אל המלך בלי להיקרא, ושהמלכות הראשיות יבואו מאותן משפחות.

פֶּרוּזָנָה. מונח המופיע רבות בכתובות הסלע והקיר של אחשוורוש: "מעממים רבים, ממוצאים רבים". במגילת אסתר מופיע בפרק ט' בכתב "פרוזים" - יהודים שאינם משושן, ומוסבר בתשמו"ץ - תרגום שומר משמעות וצליל: "היושבים בערי הפרוזות". תשמו"ץ שגוי זה הביא לאימוץ מנהג שושן פורים בערים מוקפות חומה.

פֶּרִי־גְאוּדָה. פרגוד. פרי - מסביב, גאודה - מגן.

פֶּרִי־דָאִיסָה. מקום מוקף חומה. בדרך כלל בוסתן מוקף חומה שבו היו המלכים יוצאים לציד. הגיע לעברית כפרדס, וליוונית כפֶּרְדִּיסוס - אנגלית paradise.

פֶּרְפֶּשֶׁפִּי. שם מתועד שהקבלנו לתרשיש משבעת שרי פרס ומדי, וחיברנו אותו כבנו של וינדה־פרנה, אחד האצילים המקוריים של דריווש שגורלו לא שפר עליו (ע"ע).

פֶּרֶשֶׁם-דָּאֲתָהּ. שחזור פרסי לשם בנו הבכור של המן - פרשנדא.
פרשם - נהדר. פרשם דאֲתָהּ - זה שיש לו חוק נהדר, או זה שניתן
באופן נהדר.

פֶּתָגָם. מסר. בפרסית עתיקה, פֶּתִי-גִמָּה - משהו שהולך (גם) לכיוון
(פֶּתִי). בפרסית חדשה, פִּיאָם.

פֶּתַחִיָּה. שמו העברי של מרדכי על פי חז"ל (מסכת שקלים, פרק ה',
משנה א').

פֶּתִיזָאֲתָהּ. שמו של מגו מדי שכמבוג'יה סמך עליו והשאיר בידיו את
השלטון בהיעדרו. שחזרנו על פי השם היווני פֶּתִיזִיָּתֶס.

פֶּתֶשֶׁגֶן. איגרת כתובה. בפרסית עתיקה פֶּתִי-צִ'גִּנִּיָּה - משהו כתוב
(צִ'גִּנִּיָּה) שהולך לַעֲבֹר (פֶּתִי).

קֶאֱרִיָּה. מדינה יוונית באסיה הקטנה של היום. מלכתם ארטמיסיה
הייתה שרת צבא של חשיארשא, על פי הרודוטוס. משם הגיעה
הילדה עם המבטא הקארי הבולט.
קֶה תֶּסֶה? בפרסית עתיקה, "מי שם?"

רְאוּחֶשֶׁנָּה. חייל בצבא המלך. פירוש השם "אור", "מואר". בפרסית
חדשה רוֹשֶׁן. נקרא על שם ליאור סאקומסקי, שתמך בהדסטארט
שלנו במדרגת "דמות על שמך".

רְאֶסֶתֶה-גֶּאוּכִי בַת זְאוּתִ'רָה. דמות שהמצאנו בשביל הספר. את שמה
המצאנו כדי לשעשע את עצמנו בפרסית. משמעותו המילולית -
משקרת אמת.

רוּכְבִי רֶחֶשֶׁה. "רוכבי הרכש" ממגילת אסתר. כנראה מהשורש "קל"
בפרסית עתיקה (מקביל ללטינית levis, אנגלית light). בפרסית
חדשה רֶחֶשׁ הוא שמו של הסוס של רסתם, הגיבור המיתולוגי.

רְתֵה-סְתוֹנָא. שחזור של שם אישה המתועד בתקופה האח'מנית רק במקורות יווניים ועילמים. נתנו את השם הזה לאשתו חסרת השם של מהישה, כדי לתת לה יותר כבוד ממה שהיא מקבלת באותו סיפור אצל הרודוטוס. משמעות השם: "עמוד האמת".

שָאָלָא. שמה של אחת המשרתות בבית אביחיל וטליה.

שושן הבריה. "בירה" באכדית היא מבצר. מבצר שושן הוא המקום שבו נמצא ארמון המלך ובו מתרחשים רוב אירועי המגילה. היום זהו תל.

שושן העיר. העיר התחתית, הגדולה יותר (ראו מפה). משמשת במגילת אסתר כמקהלה יוונית, המכוונת את הקהל לרגש מסוים.

שִׁאָתִי. פרסית עתיקה "שלום, שלווה". בפרסית חדשה - שאדי - שִׁמְחָה וגם שם של בת.

שמעי. סבו של מרדכי, ולכן אביו של אביחיל. את דמות אחיה המת של הדסה המצאנו בעצמנו וקראנו לו על שם סבו.

שער המלך. מבנה ענק המתואר בספרנו על פי עדויות ארכיאולוגיות והיסטוריות.

שנה מלכותית. (למשל: שנת שלוש למלך חשיארשא). שנות המלכים התחילו בניסן והסתיימו באדר. שנתו הראשונה והאחרונה של כל מלך הייתה חלקית. חשיארשא עלה לשלטון בנובמבר 486 לפנה"ס, ושנתו השנייה החלה אחרי פחות מחצי שנה, בניסן של שנת 485 לפנה"ס.

שַׁעֲשָׁנָז. במגילת אסתר, סריס המלך שומר הפילגשים. לא מצאנו לו שם פרסי מניח את הדעת, ולכן השארנו אותו בעבריותו.

שריה בן עידוא. אחד מנכבדי ירושלים שהמצאנו בעצמנו באמצעות חיבור שני שמות מספר נחמיה.

שְׂרִישִׁים. המשרתים אשר אצל הראש. אכדית ש = של, ריש = ראש. אחד המונחים השלטוניים שנשארו מתקופת האימפריה הבבלית. לא כל השְׂרִישִׁים היו מסורסים, רק אלה ששירתו את פני המלך ואת הנשים.

תַּאֲרֻוּשׁ. שם של שד מעוות. נתנו את השם ככינוי לתרש ממגילת אסתר.

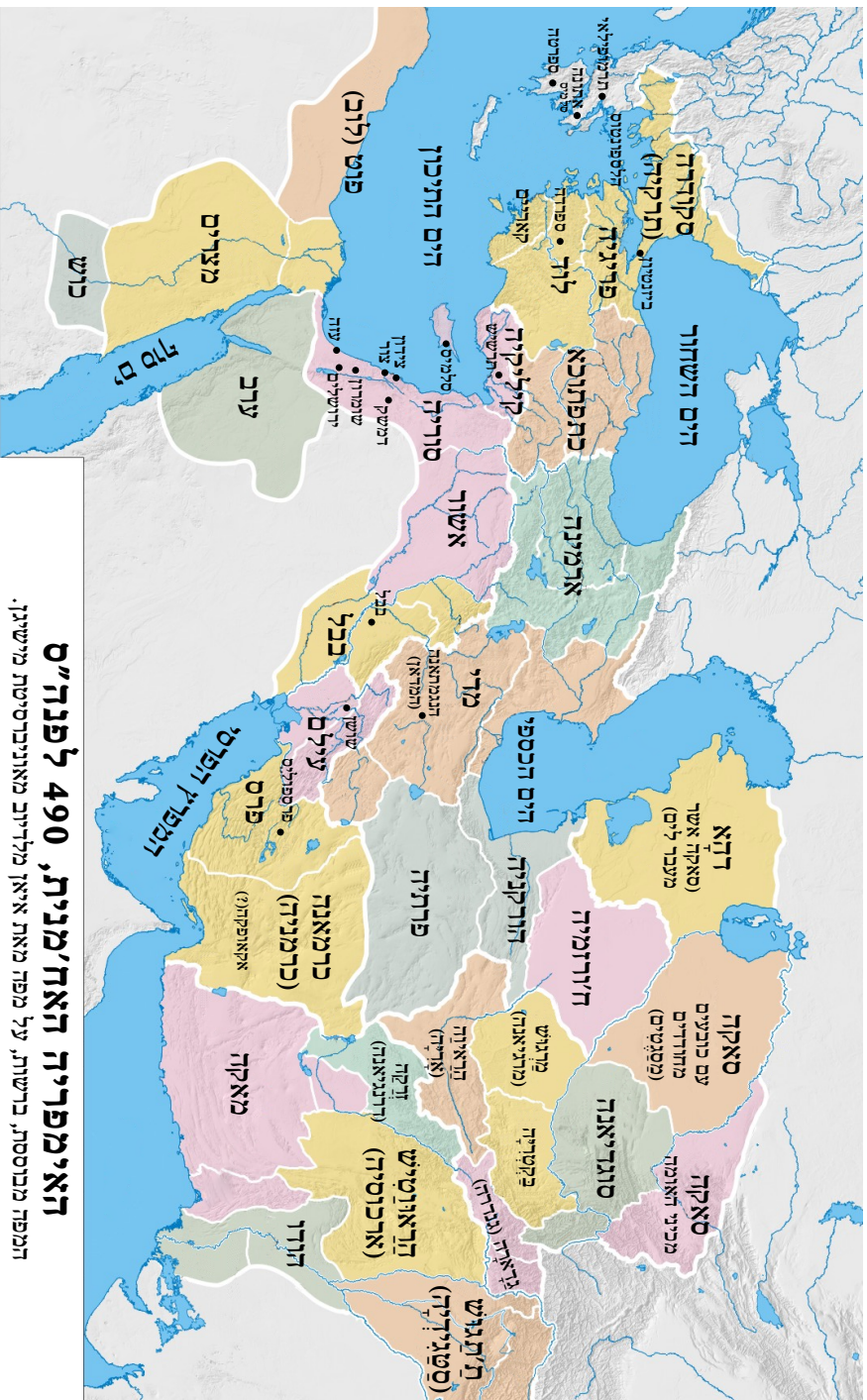
תַּאֲסֶה־נְאֻזִּיפָא. משחק בקובייה. פרסית חדשה - תאס־באזי.

תְּוַה־נְאֻמָּה. "שמך" בפרסית עתיקה.

תְּרוֹנָגִים. פירות הדר שנתנו את שמם לאתרוג העברי. במקור זה אינו אתרוג אלא פרי הדר אחר (תפוז ברגמוט).

תְּרִיאִיתֹאֻנָּה. גיבור מיתולוגי שהכניע - בהיותו בן תשע או שש עשרה בלבד - את הדרקון הנורא דהאכה, והפך למלך העולם לחמש מאות שנה. חילק את העולם בין שלושת בניו.

תְּרֻמֹּפִילָּאי. מקום שבו בתום קרב קשה הביסו הפרסים את היוונים. הקרב מתואר בחוסר דיוק מטורף בסרט 300, ובדיוק רב יותר בספר "שווים, סיפורה של ספרטה" (הוצאת זרש, 2021). תיאור הקרב, בגידת אפילאטס וקבורת הפרסים בסוף - על פי הרודוטוס. לקרב זה יש מספר תאריכים משוערים. אנחנו בחרנו את ה־20 באוגוסט בשנת 480 לפנה"ס, שמקביל באותה שנה לכ"ט באב, או ערב ראש חודש אלול (כארפשיה בפרסית).

האימפריה האח'מנית, 490 לפנה"ס

המפה מבוססת, ברשות, על מפה מאת איאן מלריד מאוניברסיטת מישגן.

השושלת האח'מנית

